

PSYCHOLOGIE NÁBOŽENSTVÍ

6. Náboženské rituály

Tato prezentace ve formě přednášky je určena výhradně pro studenty Psychologického ústavu Filozofické fakulty Masarykovy univerzity a není dovoleno ji veřejně šířit.

PhDr. Pavel Moravec, PhD

Rituály

Pravidelné (opakující se)

- **státní:** státní svátky, místní výročí (vznik obce, osvobození), volby, inaugurace prezidenta
- **kulturní:** Vánoce, velikonoce, stavění máje, dožínky, letní festivaly, pout', návštěva plesu
- **náboženské:** Vánoce, velikonoce, hromnice, letnice, pout'
- **rodinné:** oslavy narozenin, nedělní oběd, společná dovolená, velikonoční pomlázka
- **osobní:** ranní hygiena, odpolední káva, večerní zprávy, čtení před spaním

Rituály

Přechodové

- **osobní:** plnoletost, získání řidičského průkazu, maturita, první pohlavní styk, svatba, rozvod
- **rodinné:** narození dítěte (rodičovství), nástup dítěte do školy, odchod dítěte z domu
- **náboženské:** křest, svatba, pohřeb
- *(kulturní: společenská změna náhledu na rozvody, homosexuální páry)*
- *státní: revoluce, válka)*

Rituál

- **Obřadný způsob chování založený na pravidlech**
- Vnější chování umožňuje vnitřní prožitek - umožňuje se tak práce nevědomí
- **Síla a kontrola**
 - Ten, kdo rituál vykonává, v sobě nese symbolickou sílu
 - Rituál umožňuje určitou formu kontroly nad danou situací
- Rituály jsou důležité pro stmelování společnosti
- Jedná se o multidimenzionální formu komunikace (jazyková, citová) (Ladd & Spilka, 2015)

Rituál

- Často k rituálům patří **specifické oblečení** (bílé šaty nevěsty, šála fanouška sportovního utkání)
- Důležité místo zaujímají **přechodové rituály** – doprovázejí určitou změnu v životě jedince
- Často je tato změna symbolicky vyjádřena, např. nástup na vojnu znamenal ostříhání vlasů
- **Tradiční rituály se vytrácejí** (pomlázka), ale společnost si vytváří nové (fandění na zápasech)
- **Rituály patří k psychoterapeutické práci** (např. přijetí klienta do terapeutické komunity)

Symbol

- Z řeckých slov *syn* (spolu) a *balein* (házet) – dávat dohromady
- Reálná věc odkazuje na nějaký hlubší význam
- Symboly používáme nejen v náboženství (voda, světlo, popel, bílé oblečení), ale i v běžném životě (dopravní značky).
- Politika často používá symboly (a pokud to dobře umí, dovede účinně získávat příznivce)
- Symboly účinně pracují s nevědomím.

Symbol

Symbol

- Pokud v náboženství symbol přestane být pouze zástupnou skutečností, stává se modlou (uctívá se věc a ne to, nač věc odkazuje)
- Náboženství mají velkou příležitost pracovat se symboly, ale každé náboženství čelí pokušení vytvářet magii
- Lidé podvědomě touží více po magii, protože umožňuje zbavení odpovědnosti

Pověra (Výrost, 2019)

- Psychologie se soustředí na odhalování psychologických mechanismů pověr a ne na jejich pravdivost
- **Přesvědčení o příčinné souvislosti** (nešťastná třináctka)
- **Specifické chování** (poklepání na dřevo)
- **Cílem je snaha mít situaci pod kontrolou**
- Iluzorní korelace – zautomatizované úsudky navozující dojem, že máme situaci pod kontrolou
- LOC (Rotter, 1966): externalisté mají větší sklony k pověrčivosti
- Vlivem stresu se pověrčivé chování zvyšuje
- Vliv kultury (např. porovnání svatebních rituálů)

Vstup do manželství – hinduismus

(Halík, 2006)

- Výběr partnerů je záležitostí rodičů
- Svatbu předchází řada zvyků (potírání těla ženich a nevěsty olejem)
- Svatba se odehrává v domě nevěsty v noci – ženich s nevěstou 7x obejdou posvátný oheň a skládají si slib. Teprve poté odhalí ženich nevěstě závoj.

Vstup do manželství – buddhismus

(Halík, 2006)

- Svatba probíhá bez zvláštních veřejných rituálů. Jedinou obřadní složkou bývá uctění sochy Buddhy.
- Někde jsou hosty na svatbě mniši, kteří se za novomanžely modlí.

Vstup do manželství – islám

(Halík, 2006)

- Svatba je předjednána rodiči, součástí smlouvy je i peněžní částka jako potvrzení smlouvy
- Muž smí mít až 4 manželky, pokud se o ně dokáže postarat
- V Pákistánu jsou dívky způsobilé k manželství již v 9 letech
- Svatební obřad je prostý sepsání a uzavření smlouvy

Vstup do manželství – islám

(Halík, 2006)

- Muslim si smí vzít nemuslimku, pokud ona patří k „lidu Knihy“ (křesťanství, židovství). Žena si nemuslima vzít nesmí.
- Žena je výhradním majetkem muže
→ burka. Na Blízkém východě je povinná.
- Některé komentáře koránu doporučují tělesné tresty na ženách pokud nepomáhá laskavá domluva.

Vstup do manželství – židovství

(Halík, 2006)

- Uzavřít sňatek je náboženskou povinností.
- První částí svatby je zasnoubení (nevěsta poté zůstává ve své rodině).
- V druhé části si ženich nevěstu odvádí k sobě (někdy po delší době)
- Svatba se koná pod svatebním baldachýnem

Vstup do manželství – křesťanství

(Halík, 2006)

- Základem je slib muže a ženy, kněz je jen svědkem církve.
- Protestantismus i pravoslaví připouštějí možnost rozvodu, katolictví jej odmítá.
- Na rozdíl od židovství není manželství povinností – křesťanství vede i zasvěcenému životu

Náboženství a domácí násilí (Hood et al., 2009)

- Náboženství může být použito jako ospravedlnění domácího násilí vůči partnerovi nebo ve výchově dětí
- Týká se to především konzervativních náboženských směrů se silným důrazem na patriarchální model rodiny
- Rady duchovních zůstat s násilníkem, protože je to náboženská povinnost
- V případě násilí (extrémně přísné výchovy dětí) prožívá žena konflikt – udržet rodinu (náboženská povinnost) x chránit týrané děti
- Náboženské ospravedlnění domácího násilí vytváří hlubší a déle trvající traumata

Specifika manželských problémů u věřících

- „Potřeba udržet manželství za každou cenu, protože se jedná o Boží dílo“
- Násilní psychopaté často argumentují tím, že jim partner(ka) slíbil(a), že s ním ponese všechno dobré i zlé.
- Domácí násilí, alkoholismus, gambling se vykládá tak, že ten druhý člen v páru „**musí nést svůj kříž**“
- Problémy se neřeší s odborníkem (psycholog, terapeut), ale tím, že se dotyčný „musí více modlit“

Specifika manželských problémů u věřících – jak pomáhat?

- Nazvat problémy pravým jménem (alkoholik, gambler, násilník)
- Vysvětlit, že lidské problémy je nutné řešit s odborníkem
- Modlitba ≠ magický čin, který způsobí, že vše dobře dopadne
- Modlitba = hledat sílu k tomu, aby člověk své problémy správně řešil
- Pomoci najít blízké lidi, které budou dotyčnému oporou při řešení problému
- Slíbit terapeutickou podporu

Seznam použité literatury

- Halík, T. (2006). *Prolínání světů. Ze života světových náboženství*. Lidové noviny.
- Hood, R. W., Hill, P. C., & Spilka, B. (2009). *Psychology of Religion.: An empirical Approach* (4 ed.). The Guilford Press.
- Ladd, K. L., & Spilka, B. (2015). Ritual and Prayer. In R. F. Paloutzian & C. L. Park, *Handbook of the Psychology of Religion and Spirituality* (2nd ed., pp. 441-456). The Guilford Press.
- Výrost, J. (2019). Sociální psychologie pověrčivosti. In J. Výrost, I. Slaměník, & E. Sollárová, *Sociální psychologie: Teorie, metody, aplikace* (1st ed., pp. 711-720). Grada.